

ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ
(Нови Сад)

РЕЧЕНИЧНЕ СТРУКТУРЕ С КОНЕКТИВНИМ ГЛАГОЛИМА¹

У српском језику неке глаголске лексеме одређеног семантичког лика и граматичког облика служе за увођење новог пропозитивног садржаја или његово повезивање с другим садржајем, као значењски недо-вољно спецификовани реченични елементи. У центар овога истраживања постављен је тип односа који може бити успостављен у датој структури тзв. глаголском споном, на коју се директно или индиректно, преко просентенцијалне речи (одређене форме или облика), наслања везничко средство уводећи клаузу која представља језгро предиката, тзв. допунски предикатив. Може се рећи да се такве реченичне структуре с глаголима названим конективима у саставу предикатског израза налазе на прелазу између сложених субординираних и простих реченица, односно то су сложене реченице са структурно несамосталним деловима.

Кључне речи: савремени српски језик, синтакса, семантика, копулативни и некопулативни глаголи, предикатски израз, „реченични предикативи.“

1. У овом раду бавимо се једним типом сложених реченичних структура сачињених од копулативних или некопулативних глагола и тзв. реченичних предикатива,² тј. предикатских реченица³ уведених

¹ Термин *конективни* употребљавамо у недостатку бољег термилошког решења, а под њим подразумевамо врло специфичну употребу глаголских израза која се огледа у својеврсном повезивању два аргумента између којих су успостављене одређене релације.

² Зовемо их тако зато што имају структуру реченице, а појављују се у позицији именског дела предиката уз копулативни или неправи копулативни глагол, аналогно падежним предикативима. (О именским и допунским предикативима в. Станојчић, Поповић: 217-228)

³ На карактеристична обележја тзв. предикатских реченица уз копулативне предикате својевремено је указала Ксенија Милошевић (1974), што је било подстицајно за овај рад, с тим што се овде бавимо и реченичним структурама с другим, некопулативним глаголима у саставу сложених предикатских израза. И за једне и за друге глаголе, међутим, карактеристично је удруживање, како ћемо видети, с одређеним (просентенцијалним и) везничким средствима који уводе формално зависну клаузу.

зависним везницима. У српском језику, како ћемо показати, одређене глаголске лексеме у једном свом, обично секундарном значењу и посебном, неутралном граматичком облику могу да конституишу, заједно с везничким и, евентуално, заменичким корелатима или просентенцијалним синтаксичким средствима, сложене предикатске изразе у чијем су саставу обавезно два финитна глаголска облика. Понашање већине тих глагола управо је такво да их диференцира од евентуалних других њихових употреба као лексема и сврстава, условно, у речи „на граници пунозначности.“⁴

Тако рецимо копулативни глаголи *бићи*, *јести* и неки други, некопулативни као што су *лежати*⁵, *налазити се*, *садржати се*, *састојати се*, *огледати се* (у чему), *сводити се* (на шта), *следити*, *(про)излазити* (из чега), *доћи* (до чега), *довести* (до чега), *зависити* (од чега)⁶ или рецимо *(пре)остати*, *важи*, *значи*, *вреди*,⁷ и то у споју са зависним везником, често и са каквим просентенцијалним изразом, имају посебне употребне вредности када се остварују као лексеме — споне, обично између два апстрактна садржаја.⁸ Условно их зовемо *конективним* глаголима будући да су то специјална синтаксичка средства везе с предикатском функцијом, а улога неких од њих може се сагледати и шире, на надреченичном плану.⁹

Овакве семантичке позиције наведених глагола који се појављују у улози предикатских спона углавном региструју наши речници, под одређеним лексикографским одредницама, у оквиру појединих значењских ликова, где су дати и понеки репрезентативни примери.¹⁰

⁴ У својој студији Сњежана Кордић (2002) бави се и неким глаголима као речима које стоје, како сама ауторка каже, „на граници пунозначности.“

⁵ Речник САНУ бележи и таква значења, на пример, глагола *лежати*, где се као синоними, и то у оквиру дате лексикографске одреднице појављују и глаголи *садржати се*, *састојати се*, под 8.в. „(у нечему) заснивати се, темељити се, почивати (на нечему); садржати се, састојати се.“

⁶ Уз сваки глагол у загради дајемо одговарајући облик заменице условљен његовом рекцијом.

⁷ Већина наведених глагола у оваквој позицији има облик 3. лица једине презенте или перфекта.

⁸ Они чине, према представнику функционалне граматике Шељакину (2001, 248), сложене реченице са структурно несамосталним компонентама.

⁹ О улогама појединих синтаксичких и лексичких средстава на нивоу изнад реченичног в. код Силића (1984).

¹⁰ Неки примери у овоме раду, а посебно семантичке дефиниције глагола (в. даље), преузимани су из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика I–XVI* (Српска академије наука и уметности — РСАНУ) и шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика I–VI* (Матица српска — Матица хрватска — РМС).

1.1. Будући да је питање структурирања оваквих реченица с горе назначеним предикатским изразима (оним сачињеним од тзв. конективног глагола, конјункције, просентенцијалне речи и тзв. реченичног предикатива)¹¹ у српској граматичкој и лингвистичкој литератури до данас остало по страни,¹² овом приликом покушаћемо да га сагледамо не само са синтаксичко-семантичког аспекта него и нешто шире. Објединивши све те предикатске споне у општа семантичко-функционална поља, утврдили смо да их повезују одређени граматичко-семантички односи (као што су упоређивање, изједначавање, садржававање, свођење у уже оквиру, условљавање, потицање, (про)излажење, исхођење итд.), какви иначе могу бити успостављени између две предметности односно два непредметна садржаја у интелектуално-спознајној сфери.

2. Истраживање је спроведено на репрезентативном узорку формираном од књижевних текстова српских аутора с краја XIX и из XX века.¹³ А пре него што изложимо резултате, морамо нагласити да у

¹¹ Овај *предицајив* има улогу допуне али реченичну структуру и вредност тзв. пропозитивног аргумента.

¹² Изузетак је наведени рад Ксеније Милошевић (1974), где су подробно објашњене ове структуре с копулативном предикатом и формално зависном клаузом.

¹³ За ово истраживање ексерпирани су примери из следећих дела: (И.А. Др.) Андрић, Иво, *На Дрини ћурџија*, Просвета — Београд, Младост — Загреб, Свјетлост — Сарајево, Државна заложба Словеније — Љубљана, Београд 1965; (М.Б. К) Богдановић, Милан, *Кришике*, Матица српска, Српска књижевна задруга, Нови Сад — Београд 1972; (И.Г. Ст.) Грицкат, Ирена, *Студије из историје српскохрватског језика*, Народна библиотека СРС, Београд 1975; (Ј. Д. ИСК) Деретић, Јован, *Историја српске књижевности*, Нолит, Београд 1983; (Ј. И. ИД) Игњатовић, Јаков, *Изабрана дела*, Народна књига, Београд 1962; (Д. Ј. ЈП) Јовић, Душан, *Језички систем и поетика грамајика*, БИГЗ — Београд, Јединство — Приштина 1985; (Д. К. РЈ) Киш, Данило, *Рани јади*, Нолит, Београд 1989; (М. Ђ. М. КС) Миличевић, Ђ. М. *Кнежевина Србија (географија—орграфија—хидрографија—топографија—археологија—историја—етнографија—статистика—просвета—култура—ујрава)*, Београд 1876, 5–42; 180–230; (Н. М. МЈ) Мишчевић, Ненад, *Од мисли до језика*, Издавачки центар Ријека 1987; (Ј. Н. КС) Недић, Љубомир, *Кришичке студије д-ра Љубомира Недића* (прва књ.), СКЗ, Београд 1910; (Д. Н. Д) Ненадић, Добрило, *Дорошеј*, Рад, Народна књига, БИГЗ, Београд 1980; (С. Н. СК) Новаковић, Стојан, *Српска књижевна кришика* (књ. 4), Матица српска — Нови Сад, Институт за књижевност и уметност, Београд 1975, 190–217; (М. П. ХР) Павић, Милорад, *Хазарски речник*, Просвета, Београд 1984.² (В. П. АП) Поповић, Васиљ, *Аграрно ишћање у Босни и турски нереди за време реформног режима Абдул-Мехида (1839–1861)*, САН пос. изд., књ. СЛ, Научна књига, Београд 1949; (М. С. ММ) Селимовић, Меша, *Магла и мјесечина*, БИГЗ, Београд 1983; (Ј. С. ИД) Скерлић, Јован, *Изабрана дела*, Народна књига, Београд 1962; (С. С. ИС) Станојевић, Станоје, *Историја Срба, Хрватиа и Словенаца II*. Напредак, Београд 1920, 5–74; (В. Ђ. ИЈ) Ћоровић, Владимир, *Историја Југославије* (обнародовало 1933. Народно дело у Београду), Просвета, Београд 1989; (П. У. ОС) Угринов, Павле, *Отац и син*, Нолит, Београд 1986; (И. Ч. ВЗ) И. Чоловић, *Време знакова: 1968–1987*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1988; (Б. Ш. ОЛ) Шешиић, Богдан, *Основи логике*, Научна књига, Београд 1974.⁴

нашој граматичкој терминологији влада велико шаренило, па је стога нужно сваки коришћени термин прво протумачити и, коначно, усагласити с другим сличним, које налазимо у терминолошком систему за дату лингвистичку област. То важи рецимо и за термине *предицајски* (нпр. предикатна реченица,¹⁴ предикатски номинатив, датив, акузатив)¹⁵ или *предицајивни* (нпр. предикативни падеж, предикативна допуна, предикативни атрибут).¹⁶

2.1. Како ће показати ова анализа, *предицајски* израз анализираних структура гради пре свега копулативни глагол (*јесте*) или какав други, некопулативни, синтаксички непотпун глаголски израз као у примерима формално простих реченица с просентенцијалним речима: *То је (=јесте) то / тако / тако; То је једнако томе; То се садржи у томе. То лежи у томе; То се своди на то; То зависи од тога; То следи из тога; То ипаче, долази од тога; То доводи до тога; То значи то.* У структурама којима се бавимо, у предикативном делу или тзв. лексичком језгру,¹⁷ овде попуњеном просентенцијализатором, налази се каква реченична предикација уведена зависним везником, често уз какву катафору. На месту субјекатског аргумента може такође бити реченична предикација, што значи да дати глаголски израз тада представља спону између две синдетске зависне клаузе.

3. Најпре ћемо се позабавити копулативним предикатом у чијем је именском делу синдетска клауза, тзв. реченични предикатив. Ако, дакле, пођемо од структурног модела у коме се за копулативне глаголе ЈЕСАМ и БИТИ или непунозначне глаголе типа ОСТАТИ, *постати* везује клауза са субординираним везницима *да, како, ишито, као ишито, какав*, непосредно или преко анафорске речи, тако да се субјекатском аргументу обично с конкретним или, ређе, апстрактним значењем приписује неко посебно обележје посредством тих

¹⁴ Прањковић (2002, 78) каже да се *предицајне* реченице издвајају према функционалном критерију и да је за њих „карактеристична посве окамењена, готово 'фразеологизирана' структура (нпр. *Ја сам који јесам* и сл.) и назочност облика углавном само једног глагола (тј. глагола *бити*).“

¹⁵ У поглављу *Синтаксе просте реченице* (Пипер 2005) посвећеном падежима Ивана Антонић употребљава термин предикатски падеж за сваки именски израз који чини обавезни део предикатског израза уз копулативне или семикопулативне глаголе (Антонић, *Синтакса ...*, в. нпр. стр. 125/6).

¹⁶ Уместо термина *предицајска* (тј. предикатна) реченица, служимо се термином *реченични предикајив*, у складу с образложењем које је дала Ксенија Милошевић у својој раду из 1974.

¹⁷ О том тзв. лексичком језгру као делу предиката просте реченице в. код Милке Ивић (1983, 87–114).

спона, онда можемо установити одређене видове синтаксичко-семантичких веза.¹⁸

Основни структурни модел ових реченичних структура изгледа овако:

Arg₁ + P (CopV_{3.1..sg.} + /Pron = Cor/ + Conj_{sub} + V_{fin}).¹⁹

У саставу предикатског израза, сем копуле, налази се обавезно зависни везник и евентуално тзв. корелатив, који уводе клаузу која чини семантичко језгро предиката. Позицију субјекатског аргумента попуњава именски израз с конкретним или апстрактним значењем коме се приписује какво обележје.

3.1. Реченични предикативи (с везником *да*) уз копулативни глагол могу имати устаљену граматичку структуру, лексички састав и фразеолошки везано значење.²⁰ Дакле, то могу бити и фразеологизми са структуром идентичном зависној клаузи. Њихови семантички еквиваленти по правилу су придевске речи, као нпр.: *Јело је да њрсџе њоли-жеш; Одећа му је да човеку срце њукне; Збиља, њо је да цркнеш од смеха* (Д. К. РЈ, 100). Како видимо, реченични предикативом квалификује се конкретни предмет или пак ситуација, какво догађање. Есплицирана придевска заменица пред везником упућује на одређену семантичку интерпретацију предикатива, нпр.: *Вишеградска вода и ваздух су њакви да се већ његова деца рађају оџворене руке* (И. А. Др., 18).

Овакви примери с реченичним предикативом садрже консекутивну семантичку компоненту будући да реферишу о томе шта је настало као последица интензификованог својства приписаног субјекатском аргументу помоћу реченичног предикатива.

3.2. А реченични предикатив уведен прилошком речју *како* с модалним глаголом *џреба* или с његовом негираном верзијом такође је фразеологизиран и овде има поларизовану семантичку вредност *добро, ваљано/лоше*, што се зависно од субјекатског аргумента интерпретира придевским или прилошким еквивалентом: *Тај њвој сџав ни-*

¹⁸ То би биле, према руским синтаксичарима, нерашлањене структуре (в. нпр. Белошапкова 1977, 220).

¹⁹ Користим се следећим симболима: Arg₁ — субјекатски аргумент, P — предикатски израз, CopV — копулативни глагол, Pron — прономен, Cor — корелатив, Conj_{sub} — зависни везник, V_{fin} — финитни глагол, Prosent — просентенцијализатор, I — лице, sg — сингулар.

²⁰ Како тврди В. Васић, „у копулативном типу сложеног предиката може бити и клауза која је функционална једнака било ком предикативу детерминативног типа“ (2003: 29).

је како њреба (разг.); *Сваки његов гест је како ваља* (разг.); *Све /оно што се збило/ би било како не њреба* (М.С. ММ, 94).²¹

3.3. У реченицама овог типа, где предикатски израз чине чак два копулативна глагола (од којих је други у склопу тзв. *реченичног њредикатива*), обично се имплицира 'једнакост' обележја приписаног истом аргументу или пак различитим субјекатским аргументима, тако да се оне по томе обично уврштавају у поредбене реченице. Нпр.: *Све је њо учинило да његов рад не буде какав је некад био* (Јб. Н. КС, 73); *Остѡни онакав какав јеси*;²² *Буди као шѡо ѡи је био оѡац* (разг.). У сва три примера општа значењска вредност клаузе једнака је придеву „исти“.

3.4. Реченични предикатив уведен везником *да* уз копулативни глагол може имати именичку вредност, што значи да му је супституент номинализована конструкција, тзв. номинатив изједначења: *Оно шѡо је он њима хѡео, било је /то/ да њо угледу на неке романе Тургењева оѡише нове људе и нове идеје* (Јб. Н., КС, 54). Када је реч о стављању једнакости између две појаве, сигурно је да од комуникативне хијерархизованости датих исказа зависи која ће од те две појаве бити тема саопштења.²³ Исту категоријалну вредност има и пример у коме је то накнадно експлицирано посебним именичким лексемама: *Свак је био /то, оно/ шѡо се од њега ѡражило: курир, борац, ѡзадинац*.²⁴ Ксенија Милошевић (1974, 41) је својевремено уочила да се оваква, „тзв. предикатска реченица“, „непосредно и функционално и смисаоно укључује у главну као њен конститутивни део.“

Показне заменичке речи као корелати (тј. формални антецеденти — Кордић, 1995, 187) који се појављују пред везницима у овим структурама са копулом „саме ништа не казују“, што заправо проистиче из њихове природе, а не отуда што „не знамо коју реч замењују“,²⁵ добијају своју праву смисаону конкретизацију у виду реченице. Уп. и овај пример с корелативом *оно*: *Жива слике масе је уѡраво оно шѡо га оне-*

²¹ Стојимо на становишту, које заступа М. Стевановић, да је прилошки или придевски карактер овог предиката „везан за значење субјекта *ѡо* и *ово*“, прецизније, условљен је тиме да ли се односи на глаголску или именичку садржину (1974, 40/41).

²² Пример је преузет из *Грамаѡике* Мразовић и Вукадиновић (1990: 560).

²³ На могућност инверзије тих реченичних делова (субјекта и лексичког језгра предиката), што зависи „од распореда теме и фокуса односно коментара у датом исказу“, упозорио је Радовановић у својој студији о именици у функцији кондензатора (1978: 133).

²⁴ Наведени пример преузет је од Симића (1981: 56), за који исти аутор каже да је релативна, али не атрибутска, будући да је уврштена у устројство главне реченице „*ѡо месѡу*.“

²⁵ Тако тврде аутори једног уѡбеника: Брабец-Храсте-Живковић, 205.

сїокојава (И. Ч. ВЗ, 97). Такву употребу заменичких корелатива ауторке Граматике српскохрватског за странце (Мразовић, Вукадиновић 1990, 508) тумаче тежњом да се дати садржај јаче истакне, што значи да су ти примери обележени на информативно-стилистичком плану.

4. У предикатским изразима састављеним од конективних, некопулативних глагола којима се сигнализира посебна врста укључивања пропозитивног садржаја у реченичну структуру с експлицираним или подразумеваним субјекатским аргументом, уочавају се различити видови повезивања две појаве, тј. ентитета. Занимљиво је и сасвим разумљиво да се многи ови предикатски изрази, како ће показати анализа, свODE, у крајњој линији, на копулативни предикат.²⁶

Основни структурни модел оваквих реченица изгледа овако: Arg1 + P (V_{fin1} + /Prosent/ + ConJ_{sub} + V_{fin2}). Структурна варијанта овога модела има одређене облике заменичких или именичких речи у функцији просентенцијализатора²⁷ испред зависне конјункције, што је условљено лексичким и граматичким обележјима глаголске споне, везничким средством и значењем именске речи у позицији аргумента основне реченице. Као обавезни структурно зависни делови предикатске споне они заједно с везником не само што уводе синдетску клаузу него и сигнализирају какав ће се вид семантичког односа успоставити између те клаузе и субјекатског аргумента.

Исто тако имамо и модел с глаголима у безличној употреби: V_{3.1.sg.} + ConJ_{sub} + V_{fin2}, обележен својеврсном модалношћу (нпр. *Осїаје да ...; Сїоји да ...; Важи да ...*), о чему ће бити речи посебно, у одељку 5.

Будући да се глаголи као што су *јесїе* или *налазиїи се, лежаїи, сасїојаїи се, садржаїи се, огледаїи се* итд. у својој посебној синтаксичкој употреби и значењу обавезно удружују с рекцијским облицима именских речи у локативу, то се мора изразити и на плану формално сложене структуре²⁸ када се повезују с реченичном предикацијом коју уводе зависни везници. Испред њих обично се употребљава просентенцијализатор у улози катафоре (заменица, апстрактна

²⁶ Вероватно је то условљено њиховом недовољном значењском оформљеношћу у одређеним синтаксичким позицијама.

²⁷ У таква средства спада и именица *сївар*, чије понашање као парапрономиналне форме подробно испитује М. Ивић (1984).

²⁸ Какве су то формално двопредикатске структуре види код В. Васић (2003).

именица) да упути на садржај који се доводи у везу с каквим другим садржајем.²⁹

4.1. Реченичним комплементима уз конективне глаголе може се реферисати о појавама које се у нашем искуству, у нашој когнитивно-перцептивној сфери на одређени начин поистовећују, тако да се једна огледа, пресликава, садржава у другој,³⁰ или се пак своди, ограничава на другу, или тако да једна појава условљава другу појаву, тј. зависи од ње, може бити основ, извор каквога сазнања или може настати као резултат у мисаоним операцијама суђења, закључивања, промишљања. Конективним глаголима заправо се прецизира тип успостављене везе.³¹

4.1.1. То може бити рецимо (А) *лоцирање, смештање једне аистиракџине појаве у оквирима друге, у смислу поистовећења*, што се изражава помоћу глаголских спона типа ЈЕСТЕ, ЛЕЖИ, САСТОЈИ СЕ, ОГЛЕДА СЕ и обавезном показном заменицом у локативу у *шоме* у комбинацији с експликативним везницима *ишо, да* и др.:³²

(А.1.а.) Особеност наше књижевности као и других јесте у томе што она није настала на властитим изборима (Ј. Д. ИСК, 38); Све лежи у речи и у томе како су речи сложене (Ј. Н. КС, 25); Основни проблем уметности двадесет века лежи у томе што се она окренула од стварности (РСАНУ); Допринос... лежи у томе да се понеки скуп питања рашчлани и да се укаже на садржај даљих испитивања (И. Г. Ст., 84); Особеност експликације лежи у томе да она представља „пунктуални“ додир са својим управним делом, са корелатом (И. Г. Ст.79); Доказ за широку употребу латинског језика лежи и у томе што се он већ врло рано изделио на дијалекте (И. Г. Ст., 49); Смисао правде лежи у томе, да кривци буду кажњени (РСАНУ); Она се огледа у томе што зна удецити на згодну месту ефект (Ј.Н. КС, 48).

²⁹ Будући да се просторни односи не могу изразити реченичном предикацијом, па самим тим не може ни бити кондензовано то значење, на шта скреће пажњу Радовановић у својој студији (1978, 36), онда се то надокнађује специфичним просентенцијалним изразима с апстрактним локационим и др. месним значењем уз глаголске споне (нпр. то *лежи у шоме ишо ...*, *излази из шога ишо ...*; *долази до шога да ...*).

³⁰ О појму садржавања у лингвистици и метафоризацији просторних односа уопште в. код Кликовац, 2000.

³¹ Структуре које смо овом приликом подвргли анализи, како показује корпус, карактеристичне су углавном за језик интелектуалне прозе, пре свега за књижевне критике, научне полемике и др. сличне текстове који припадају научном или књижевноуметничком дискурсу.

³² На такву могућност „морфологизовања“ реченичне структуре указује М. Ивић (1983, 127/8).

Ако другачије хијерархизујемо исказе с наведеним примерима, онда видимо да је могуће поћи од друге појаве и поистоветити је с првом, при чему су увек обележја једне појаве присутна или садржана у другој: *ТО ишло она није настала ... је особеност наше критике*. Али, могло би се интерпретирати и овако: „Наша критика је особена по томе што ...“ Тако се општа обележја наведених апстрактних појава огледају у каквој другој појави, на шта указује и последњи горњи пример.

Бележимо и пример с глаголом *назирајти се*:³³ *То се назире у чињеници ишло се односи између њисане моде и књижевности могу кохерентно описати* (И. Ч. ВЗ, 65), где се као просентенцијална реч појављује апстрактна именица *чињеница*.³⁴

4.1.2. У примерима с глаголом *састојајти се* и просентенцијалним изразом *у томе* пред везницима *да /ишло* такође се реферише о садржавању апстрактног субјекатског аргумента у другом, пропозиционалном аргументу и могућности замене наведеног глагола копулативним глаголом *јесте*, што их доводи у везу с претходном групом:

(А.1.б.) Појава заједничка за многе индоевропске језике састоји се у томе да се при упитној (и зависноупитној) употреби ових заменица јавља и узрочни моменат (И.Г. Ст., 124); Задатак критике као операције састоји се, пре свега, у томе да открије и именује историјску интенцију која лежи у основи „природног“ и уметничког језика књижевности (И.Ч. ВЗ, 72); Једна од специфичности српскохрватског језика састоји се у томе да се у одређеним случајевима ... могу употребити везници *да* и *ишло* (И. Г. Ст., 117); Почетак уметности ... састоји се у томе што треба народ начинити лепим (Ј.С. ИД, 54); Погрешност наведених схватања састоји се: 1. у томе што су та схватања једнострана ... и 2. што метафизички и идеалистички схватају односе ... (Б.Ш. ОЛ, 54); Субјективно-логичка заблуда ... која се састоји у томе што се сматра да субјекат исказа означава неку ствар (Б. Ш. ОЛ, 49); Та се заблуда састоји у уверењу да свакој посебној врсти речи одговара посебна врста предмета мишљења (Б. Ш. ОЛ, 49).

У првом горњем примеру конективни израз можемо свести на копулативно-именски предикат ако испустимо апстрактну именицу *појава*: *Многим индоевројским језицима заједничко је ило ишло /да ...* Таква трансформација показује да су то синонимичне структуре и да

³³ Тај глагол се у овом случају употребљава попут глаголских спона *лежати*, *огледајти се*, с тим што уноси у информацију специфичну компоненту „делимичног, недовољно израженог“ садржавања.

³⁴ Ова апстрактна именица, попут именице *ствар*, може имати и улогу просентенцијализатора. О томе како се она употребљава у сложеној реченици в. више у раду В. Петровић (1992).

се финалном предикацијом именује сама појава, а именским предикатом то што јој се приписује. Ако у другом примеру извршимо номинализацију зависне предикације, онда такође видимо да је носилац предикативности први део, а да је другим, номинализованим делом именована појава која је предмет „критике“: *Задатџак криџике ... је ОТКРИВАЊЕ ...* Исто може бити хијерархизовано и овако: *ТО оџ-кривање ... је задатџак криџике*. Овде, у алтернацији с тим копулативно-именским предикатом може да стоји и парафраза с глаголом *имаџи*: „критика има задатак да ...“, што је обележено деонтичком модалношћу типа *моратџи* („критика мора да ...“).

У примеру *Смисао живоџа сасџоји се у џоџе — наџи џраву меру* (Мразовић 105) функцију комплемента има инфинитив, који се нашао у финалној, интерпункцијски маркираној позицији, иза просентенцијалног именског израза *у џоџе*. То би се, номинализацијом тога другог дела, могло структурирати и овако: *Налажење џраве мере је-сџе смисао живоџа*, где опет имамо свођење на копулативну предикацију и другачију хијерахизацију истога садржаја.

4.1.3. Слично претходном, али ипак специфично (А.2) *лоџирање* у смислу *сужавања, уклаџања, свођења* једног садржаја у какве апстрактне границе, уже оквире, изражава се у српском језику и глаголом типа *сводиџи се*³⁵ и обавезном реакцијском допуном у акузативу с предлогом *на* (која у овим случајевима има улогу да уведе реченични садржај):

(А.2.) *Све се сводило на то да је поп Николај тај који треба да га поздравџи* (И. А. Др.135); *Сав његов државнички напор свео се*, углавном, *на једно*: да се то свима најзад очигледно сурвавање задржи бар на једној линији (В. Ћ. ИЈ, 224); Зато се дискусије *своде*, у ствари *на то да се* укаже на онај центар у којем је први пут примењена ова и у другом језику радо прихваћена иновација (И. Г. Ст. 97); На крају, читав тај грађански подухват *свео се само на једно: да се кућа што пре ставџи под кров* (П. У. ОС, 289),³⁶

или рецимо глаголом *ограничиџи се*³⁷ с предикативном клаузом: *Ја џу се овде ограничиџи на џо да џокажем како су се у нас џисале кри-*

³⁵ У РМС значење прелазног глагола *свести џи џо на џџо* описано је овако под 2.а. „довести на мању или много мању меру, ограничити.“

³⁶ Да је у свим примерима овакве употребе глагола *сводиџи се* имплицирана компонента рестриktivности, управо показује експлицирана лексема *само* рестриktivног типа у наведеном примеру (дакле: *Све џо се сводџи на џо*, односно, *Све џо је само џо*).

³⁷ У РСАНУ значење глагола *ограничиџи се*, дато под „2.а. свести своје излагање на одређени садржај,“ илустровано је и примером без просентенцијалне катафоре на *џо*: *Лесковац се ограничио да нам изложџи и да нас џџозна са једним временом*.

ишке (Љ. Н. КС, 14–15). Ту се првим, ауторским лицем имплицира радња писања (дакле, „ја ћу своје писање, тј. излагање ограничити на то да ...“, „односно свести на то ...“).

4.1.4. За разлику од претходног свођења појаве на мању меру, тј. њеног ограничења, глаголом *проширијти се* (А.3) може да се изрази супротна семантичка веза: *Садржина балканологије се, дакле, не истрљује лексиком, него се проширује на то да се прихвати и то могућству обогати* (И. Г. Ст., 10).

4.1.5. Дакле, семантички однос *садржавања* (А), и то првенствено у интелектуално-спознајној области (значи, кад нешто ЛЕЖИ, НАЛАЗИ СЕ, ОГЛЕДА СЕ, САДРЖИ СЕ у чему, тј. на одређени начин је укључено у неки садржај или кад се нешто СВОДИ, ОГРАНИЧАВА на то што је дато, а у крајњој линији, поистовећује с тим или излази ван граница тога, ПРОШИРУЈЕ СЕ) изражава се на плану формално сложене реченице, како смо видели, одређеним синтаксичким средствима међу којима су и наведени глаголи који повезују два не-предметна аргумента³⁸. При томе везник **да** уводи реченицу с презентом као обавезним обликом предиката, док такво ограничење не важи за везник **што**.

4.2. Специфично повезивање две појаве, тј. *оштије условљавање* једног не-предметног садржаја другим (Б), може бити представљено глаголским изразима типа *зависити* и *бити зависно* с обавезном допуном у генитиву с предлогом *од*.³⁹ Клауза у позицији те допуне реферише о томе шта то евентуално може условити појаву која је означена субјекатским именским или пропозитивним аргументом, при чему редослед узрока и последице може бити обрнут.

(Б.1.) *Од тога који ће ветар дунути зависи* каква ће карта пасти на Бранковића сто (М. П. ХР, 32); *Зависно од тога* да ли је реч о анализи постојећих односа или о изградњи теоријског обрасца будућих веза, интелектуално излагање одговара двама врстама моралног захтева (И. Ч. ВЗ, 62); /... / Дакле, *зависно од тога* колика је мотивисаност речи зависна од

³⁸ У Синтаксичком речнику (1988, 147) Золотове издвојене су групе глагола у синтаксички условљеној позицији којима се успостављају, пре свега, локациони, посесивни, партитивни или компаративни односи између ентитета.

³⁹ Према РМС, глагол *зависити* значи: „бити у последичној вези, бити условљен, уветован.“ Тако би структуре *То₁ зависи од тога₂* (или *То₁ је условљено тиме₂*) и *То₂ условљава то₁* биле у конверзији, а увек је у питању повезивање два нежива ентитета. Золотова истиче у свом синтаксичком речнику (1988, 354) комплетивно значење оваквих глаголских синтаксема којима се успостављају логички односи између две пропозиције.

значења појма ... (Д. Ј. ЈС, 19); Разлике зависе од начина како је у тој алтернацији употребљен многозначни везник да (И. Г. Ст., 117).

Овакви изрази везују за себе клаузу упитне форме којом се указује на то да је оно што условљава појаву неодређено у погледу нпр. врсте, квантитета, квалитета итд., или је пак у алтернацији с могућим узрочником (в. други пример), тако да су ти садржаји необележени у погледу фактивности,⁴⁰ нпр.: *Од тога који ће ветар дунути ЗАВИСИ каква ће карта њастаи ...* Конективни глагол *завистии*, дакле, може логички повезати два пропозитивна садржаја тако да под утицајем једнога, недовољно одређеног, долази до мењања другога.

Према томе, ове реченице имају још сложенију структуру (са чак три финитна глаголска облика) будући да се и у позицији субјекатског аргумента појављује зависна синдетска клауза. Такав модел се може приказати овако:

Arg₁ (/Prosent/ + Conj_{sub} + V_{fin1}) + P (V_{fin2} + /Prosent/ + Conj_{sub} + V_{fin3}).

Понеки пример с обликом *зависи* у обавезном споју с предлошким генитивом показује како је могућа реализација зависне субјекатске клаузе упитне форме у иницијалној позицији: *Који ће облик у њоуларизацији научног дела бићи засиуљен зависи од бројних околности и чињеница* (Р. Ж. НК, 36). И први пример би се могао реструктурирати тако да прву позицију заузме субјекатска клауза која реферише о условљеном садржају, а у финалној позицији би се нашла уведена клауза са садржајем који условљава означену појаву.

4.2.1. Логичко повезивање двеју појава подразумева то да једна буде „извор“, „основ“ или „разлог“ за појаву друге (Б.2.), што се такође изражава на нивоу сложене реченице, и то конективним глаголима (у 3. л. сг.) *ѡроизлази, ѡроистиче, следи*,⁴¹ *види се (из тога шѡо /да), долази, ѡѡиче (од тога / оѡуда шѡо)* везаним за просентенцијалне именске речи и изразе, који упућују на „извор“, оно што условљава или доводи до појаве о којој је реч, односно на оно што служи као основ, критериј за вредновање означене појаве:

(Б.2.а) То зло не произлази из намере да другом шкоди (Ј. И. Д, 171); То долази од тога што није имао праве методе (Љ. Н. КС, 78); Тешкоће око разумевања овог облика прѡистичу из тога што је у епохама које се

⁴⁰ За упитну верзију допунске клаузе с везником *да ли* Милка Ивић каже да је у погледу фактивности необележена (1983, 139–145).

⁴¹ За овакву употребу глагола *слѡидити* везано је значење истакнуто под 2.б. „излазити из чега, јављати се, настајати као последица чега“ у РМС.

могу пратити ... његова природа већ постала сложена (И. Г. Ст., 86/7); Колико су односи често не нешто спољашње и небитно већ и унутрашње и битно за саму ствар, види се⁴² отуда што је свака ствар ... оно што је тек кроз свој однос према другим стварима (Б. Ш. ОЛ, 55); Како је турски режим био застарео и назадан, види се из тога факта да је хришћанима ускраћивао чак и право молбе и жалбе код централне власти (В. П. АП, 189); Што се то могло назвати критиком долази једино отуда што се овај израз у нас, готово, идентификовао са погрдним писањем у штампи (Ј. Н. КС, 61).

У неким примерима пред везницима појављују се апстрактне именице (нпр. *намера*, *факт*) у улози просентенцијализатора катафорског типа којима се заправо спецификује природа тога изворишта. Како видимо, у три последња примера иницијалну позицију субјекатског аргумента попуњава зависна реченица с конјункцијама *колико*, *како* и *ишћо*, којом се реферише о условљеној појави (што одговара моделу из 4.2).

4.2.1.1. Указивање на полазну основу у мисаоној операцији која се имплицира, изражава се на сличан начин глаголским изразом типа *поћи* (*полазити*) с просентенцијалним именским изразом у аблативном генитиву, с тим што се ти оператори формално везују обично за конкретни субјекатски аргумент, а при том се подразумева апстрактни садржај. Лексичка семантика именица (нпр. *основа*, *гледниште*, *прећипоставка*) у функцији просентенцијализатора открива о каквом је полазишту реч.

(Б.2.б) Црњански не полази од гледишта да наша снажна „раса, нација, оно 'вечно' Српство ... условљава људски јаке појединце“ (М. Б. К, 174); Објашњење ће поћи од претпоставке да је људска рационалност несавршена (Н. М. МЈ, 28); Група истраживача ... полази од тога да су песнички феномени резултат правилног трансформисања претпостављеног нормалног стања семиолошког система (И. Ч. ВЗ, 52); Кантова критика пошла са основе, да наше мишљење не може ништа докучити о суштини природе (РСАНУ).⁴³

4.2.2. А на процесу закључивања или долажења до каквог логичног крајњег исхода ствари у нејезичкој или спознајној сфери указују следећи примери са семикопулативним глаголима као што су *доћи*,⁴⁴

⁴² Значење глаголског израза *види се* проистиче из датог контекста, семантичке позиције и синтаксичке функције (в. о тим појмовима код Гортан-Премк, 1992).

⁴³ Пример је наведен у РСАНУ при лексикографској обради глагола *ограничити се*.

⁴⁴ Глагол *доћи* с предлогом *на* и акузативом појављује, како каже РСАНУ, „у устаљеним обртурама“ са значењем „закључити, смислити, сетити се.“

ићи, сѝићи, довести, доводићи, наводићи (Б.3) и др. у обавезној комбинацији с адлативним, циљним изразима *до тога, дошле, на то, за тим* и везником *да* који уводи клаузу:

(Б.3.а.) Ми смо дошли до тога да је стил облик (С. Н. СК, 197); С чиме је нарочито ишао на то: да војсци српској дринскога кора и њеном команданту убије онај кредит код народа (Ј. С. ИД, 86); Није се ишло на то да се форма учи анализом колико теоријским разлагањем, С. Н. СК, 200; И то иде дотле да се угушују најјачи природни осећаји (Ј. Н. КС); Ишли су систематски за тим да српске повластице сузе и окрње (С. С. ИС, 62); За кратко време се стигло дотле да он сам говори (М. К. ВУ, 54); Временом се дотерало дотле да се становништво распознавало само по већем или мањем благостању (С. Н. СК, 198); Доћераше дотле да ће зависити од нотароша (Ј. И. Д, 178); Свест о отуђеној књижевности и класном друштву и њеној имплицитној идеолошкој функцији доводи до тога да се код писаца ствара унутрашњи отпор (И. Ч. ВЗ, 74); То што се заставе свих осамнаест клубова могу поделити на црвене, плаве и беле доводи до тога да тачно половина тих клубова и нема у строгом смислу своје клупске боје (И. Ч. ВЗ, 26); /.../ разлоге који су довели до тога да реторика /.../ изгуби углед у XIX веку (И. Ч. ВЗ, 48); Сачувана грађа наводи на то да се у оквирима свих ових питања морају поредити факта (И. Г. Ст., 59).

Овако структурираним предикатима, дакле, може да се укаже, на једној страни на оно што је основа, полазиште у каквој логичко-мисаоној операцији закључивања која проистиче из ширег контекста, а на другој страни, на оно што настаје као резултат исте, тако да имамо аблативно-адлативни однос: ПОЋИ од тога — ДОЋИ до тога ... у когнитивној сфери.

4.2.2.1. А истим предикатским спонама (наведеним у 4.2.1) типа *следићи, излазићи*,⁴⁵ (у 3. л.сг.) повезују се садржаји који настају као последица (или закључак) с оним садржајима који им претходе (на такво антиципирање указују темпорални, каузални, аблативни и др. синтаксички изрази):

(Б.3.б) Следи да је преуско схватање да информација постоји само у релацији човек (Б. Ш. ОЛ, 43); Из досадашње расправе произлази да полазишта могу бити различита (Д. Ј. ЈП, 19); Из тога прозлази да тумачења порука које се ... размењују ... није нимало једноставан задатак (И. Ч. ВЗ, 124); Из тога разлога дошло је и да је немачка књижевност новијега доба... напослетку пошла за Енглезима (Ј. Н. КС, 10);

⁴⁵ У РСАНУ забележена је и безл. употреба овог глагола, чији су синоними „испадати, произлазити као закључак“, што је илустровано примером: „Из свега тога излази да је он добар.“

Након свега дакле излази да сваки ко хоће да има или да дође до доброг стила, ваља прво да се постара о доброј садржини ... (С. Н. СК, 199); По самој природи ових асоцијација излази да су оне, обично и најчешће, нејасне и неопредељене (Ј. Н. КС 22/23); Кад суму дуга разделимо бројем читатеља, онда излази да је свака душа задужена код управе фондова за 12,15 динара (М. Ђ. М. КС, 211). Пошто је сваки човек разапет на својој жени као на крсту, излази да је теже носити свој него туђи крст (М. П. ХЗ, 57);

Како видимо, у финалној позицији је клауза с обавезним везником да, којом се реферише о ономе што је проистекло из нечега: ИЗЛАЗИ да ..., СЛЕДИ да ... а исти глаголи повезују реченичне предикативе уз просентенцијално *из њога, о њуда* ... представљене под (Б.2). Стога би се могло рећи да су две апстрактне реченичне предикације повезане специфичним узрочно-последичним односом ИЗВОРИШТЕ (полазиште) — ОДРЕДИШТЕ (исходиште), који је стављен у својеврсни модални оквир датих исказа (што се може изразити овако: „По нашем суду, оцени и сл.“, “постоји баш та логична веза међу ентитетима).

5. Коначно, у посебну групу издвајамо неколико глагола специфичних по томе што се у датом семантичко-синтаксичком контексту понашају као модалне интродуктивне лексеме недовољно одређеног значења.

5.1. Глаголским изразима типа *остаје*,⁴⁶ *преостаје* (увек у безличној форми)⁴⁷ у комбинацији с клаузом уведеном везником да указује се на једину солуцију као нужну последицу пресупонираних стања, догађаја, што се може приказати овако: P(V_{3.1.sg.} + /NDat/ + Conj(да) + Prez), а цео израз обележен је својеврсном деонтичком модалношћу. Нпр.

(В.1) Остаје да се докаже колико је граматика датог језика само његова (Д.Ј. СГ, 13); /.../ остаје да размислимо о учешћу онога што је у целом том давнашњем труду било психолошко и естетско (И.Г. Ст., 25); Времену и Милошевој мудрости остало је да турску власт стесни, а српску прошири (М. Ђ. М. КС, 18); Дечаку преостаје само да машта (разг); Нама остаје да се уденемо негде између (В. С. Т, 26); Преостаје једино да се посеју јари усеви (Д.Н. Д, 86); Једино му је преостало да се истакне као локална величина (РМС).

⁴⁶ Овај глагол има и значење дато у РМС под 2.б. „остати као једино решење.“

⁴⁷ На посебну употребу рецимо глагола *бивати*, *дешавати се*, *догађати се*, које сам назвала *евентивним*, указала сам у једном раду (Петровић, 1997).

Појава дубинског субјекта у оваквим примерима знак је пасивно-модалног односа према датој ситуацији и могућем излазу из ње, уп. с горњим примером: *Дечак може само да још машиа о томе ...*. А у примеру: *... тврдне ... остале су, иако рећи, да важе до дана данашњег* (М. Б. К, 62) апстрактном појму приписује се актуелност (остале су важеће, на снази), јер је у питању фразеологизирани израз *бити, остати на снази* (и даље важити).

5.2. Глаголом *испадати* у безличној форми (3. л. сг., с.р.) и везником *да* или *како* који уводи предикативну клаузу, преноси се модално значење *изгледа, чини се*,⁴⁸ као у следећим примерима:

(В.2) Бугари /су/ у више махова плашили таквим стварима, па је увек испало да је био блеф (РСАНУ); Све му је више испало како су то и он и његова кућа овдје сувишни (РСАНУ); По ономе што ми је причао, испада да је он то урадио због тога што више није могао да подноси злостављање тога кепеца (Д. Н. Д, 61).

5.3. Попут наведених примера, лексеме типа *стији, важи, вреди, значи* (у неутралној форми, тзв. безличној употреби) или *ваља* заједно с везником имају улогу да уведу апстрактни садржај. Нпр.: *Ако доиста стији да све лежи и у томе како су речи сложене, онда то, изгледа, иде пре на сујрој ономе што бисмо ми хтели доказати* (Ј. Н. КС, 25); *Не вреди што сје ојменути. Ојети ћеје ви све да заборавије* (В. С. Т, 22). ... *Сваки ко хоће да има или да дође до доброг стила, ваља да се остара о доброј садржини* (С. Н. СК, 199).

Значењска вредност глагола *значити* у 3. л. сг. може бити приближна копулативном изразу за једначење (*јесте, једнако је*) као у примеру с инфинитивом: *Волећи значи итии*. У следећим примерима овај израз уводи допунску клаузу којом се субјекатском аргументу приписује извештај 'смисао': *То што би кључни моменати узглобљавања могао и другачије да се пројумачи ... значило би да књижевност ... подразумева и, нешто другачија морална значења* (И. Ч. ВЗ, 70); *За књижевност то значи да њену границу не чине само језик...* (И. Ч. ВЗ, 87); *Осећање бола у зубу значи да је зуб окварен* (Б. Ш., ОЛ, 29). Тако би се други пример могао интерпретирати и овако: „Смисао тога /за књижевност/ ... огледа се, садржи се у ... , јесте у томе да њену границу не чине ...“ Модалност оваквих предикат-

⁴⁸ У РСАНУ оваква безл. употреба глагола *испадати* описана је под 4.а. одговарајућим синонимима: ... „чинити се, приказивати се, изгледајући (некоме) односно остати, проистичају, излазити у крајњем исходу (онако, онаквим и сл. као што се казује дојном).“

ских израза је садржана у оцени о управо таквом могућем довођењу у везу две појаве, што се пресупонира.

5.4. Као што показује интерпретација наведених примера, већина ових конективних глагола има улогу да да̂ изванстан модални оквир садржају који уводе. Ако су у иницијалној позицији (в. нпр глагол *ост̂а̂и̂и*), тада дати садржај који модификују укључују у шири контекст на који се надовезује то што је ту предочено. Управо ови примери показују како глаголи постају конектори, односно сигнали контекстуалне укључености датог садржаја. За њихову ширу, прагматичку улогу могу да послуже примери и из разговорних ситуација (нпр. *Значи, и̂ако! Важи!*) или из књижевног текста, где се појављају у улози конклузивног конектора као у примеру: *Значи, у и̂оме момен̂и̂у мали гледалац и̂остао је свјес̂тан фикције* (В. Д. ЕК, 55). Под одређеним синтаксичким условима, преузевши улогу прилошких корелатива типа *онда*, неки од ових глагола се десемантизују: *Ако и̂ако буде, ис̂и̂а-да да се све и̂о узалуд радило* (разг.).

6. *Да резимирамо*: Сви поменути копулативни и некопулативни глаголски изрази, овде названи конективима, могу да структурирају предикатски израз у чијем су другом делу обавезно тзв. *реченични и̂редика̂и̂иви* (формално, то су синдетске зависне клаузе). Пошто се тим глаголским изразима обично повезују две појаве тако што се прва детерминише или експлицира помоћу друге, сматрамо их *конек̂и̂иви-ма*, а они имају и улогу да укључе дати пропозитивни садржај у шири контекст и да му дају својеврсни модални оквир. У саставу оваквих предиката често су и просентенцијалне речи (у одговарајућем облику), па се може говорити о граматикализацији реченичних одређених значења, што се види по томе како заменички изрази постају делови сложених везника (нпр. *од и̂ога и̂и̂о, из и̂ога и̂и̂о, и̂о и̂оме и̂и̂о, на основу и̂ога и̂и̂о*), сигнализирајући тако одређене семантичке везе међу означеним појавама.

6.1. Копулативни глагол заједно с реченичним предикативом употребљава се у структурама где се субјекатски аргумент карактеризује, упоређује, идентификује и сл., нпр.: *То је да / није како ... ; То је онакво какво ... ; То је оно и̂и̂о ...*

6.2. Некопулативни конективни глаголски изрази (чији списак није исцрпан), заједно са просентенцијалним речима, могу формирати парадигме на плану сложене реченице које илуструју типичне граматичко-семантичке односе као што су садржавање, пресликавање, условљавање, потицање, исхођење и др., какви се успостављају између датих предметности, два апстрактна садржаја:

- (А.1) То *јесте* /*лежи* /*садржи се у њој* што ...
 (А.2) То *се своди*, *ограничава на њој* да / што ...
 (Б.1) То *зависи* / *зависно је од њој* да ли / што / како ...
 (Б.2) *Од њој* да ... *долази* / *дошло је* то да ... или // *из њој*
 што ... *происиче*, (*про*)*излази*, *следи* да ...
 (Б.3) Зато *долази* / *дошло је до њој* да /што или // То *доводи до*
њој да ... // То *иде* /*наводи на њој* да ...

Како се могу уочити крајње фазе у вршењу каквих конкретних, физичких активности у временско-просторним релацијама (нпр. кретање од једне тачке у простору до циљне тачке, одредишта), тако се и у одређеним мисаоним операцијама промишљања стварности и уочавања узрочно-последичних веза међу појавама „полази“ од неког извора, основа (ПОЋИ од тога да ...) и на крају „долази“ до логичног исхода, резултата, закључка (ДОЋИ до тога да ...). Ти апстрактни односи — кретање у процесима мишљења — изражавају се врло често, како смо видели, и на плану формално сложене реченице предикатским изразима с одговарајућим просентенцијализаторима и реченичним предикативима, па се стога углавном не може говорити о два потпуних реченицама — главној и зависној.

6.3. Клаузом коју уведе најчешће везници *да* и *што* експлицирају се садржаји који су посредством копулативног или неkopулативног глагола у релацији са субјекатским аргументом. На тај начин успостављају се односи „категоризације“, „изједначавања“, „садржавања или „ограничавања“, „условљавања“, „потцања“ или „исхођења“ између две појаве или, ретко кад, предметног и непредметног садржаја. Позицију просентенцијалних катафора попуњавају, сем заменица у одговарајућем облику, именице апстрактне семантике (нпр., *чињеница*, *става*, *теза*, *идеја*, *гледистије*, *принцип*, *теорија*, *претпоставка*, *импликација*, *начин*), заменички прилози (*одакле*, *окуда*, *докле*), број *један*.

6.4. Сви наведени глаголи имају, условно речено, улогу споне (или, боље рећи, конективну улогу будући да доприносе успостављању одређеног односа између два појма, појаве, пропозитивна садржаја који се на специфичан начин изједначавају, условљавају и сл.), а такође структурирају сложени предикатски израз (састављен од копулативног или неkopулативног глагола и структурно зависног реченичног дела уведеног везником којем често претходи просентенцијални израз).

По формалним показатељима, овакве реченице су сложене јер су састављене од два или чак три финитна глаголска облика и имају бар

једну субординирану конјункцију, а њихова је специфичност у томе што садрже конективни глагол који је непосредно или посредно везан за једну синдетску зависну клаузу или чак две зависне клаузе. Основна конституентска вредност и функција уведене зависне клаузе условљена је њеном позицијом, структурним ликом конективног глагола, као и односом са субјекатским аргументом (уколико је присутан), коме се, посредством глагола — *сйоне*, приписује њен садржај и, при томе, обично, поставља у одређени модални оквир.

ОСНОВНА ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана (2005), Синтакса и семантика падежа [у:] *Синџакса савременога српског језика. Просџа реченица* (ред. академик Милка Ивић), Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, Београд, 119–298.
- Белошапкова, В.А. (1977), *Современный русский язык, Синџаксис*, Москва.
- Брабец, Храсте, Живковић (1961), *Gramatika hrvatskosrpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Васић, Вера (2003), Хијерархизација предиката и типологија субординираних клауза, *Научни сасџанак славистџа у Вукове дане*, 31/1, 29–35.
- Золотова, Г.А. (1988), *Синџаксический словарь. Рейерџуар елементџарных единиц русского синџаксиса*, Наука, Москва.
- Премк-Гортан, Даринка (1992), О семантичкој позицији као месту реализације једне лексеме, *Јужнословенски филолог XLVIII*, 13–23.
- Ивић, Милка (1983), *Lingvistički ogledi*, Prosveta, Beograd.
- Ивић, Милка (1984), О једном просентенцијализатору чије је постојање зависно од не-испустивог детеминатора, *Wiener Slawistischer Almanach*, Wien 1984, 109–113.
- Кликовац, Душка (2000), *Семантика џредлога — Сџудија из когнитивне лингвистџике*, Филолошки факултет, Београд.
- Кордић, Сњежана (1995), *Relativna rečenica*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Кордић, Сњежана (2002), *Riječi na granici puznačnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Милошевић, Ксенија (1974), Такозвана предикатска зависна реченица (функционалне и формалне карактеристике), *Књижевни језик III*, 3–4, Сарајево, 37–45.
- Мразовић, Вукадиновић (1990), *Грамаџика српскохрватског језика за сџиранце*, Изд. књижарница З. Стојановића, Сремски Карловци — Добра вест, Сремски Карловци — Нови Сад.
- Петровић, Владислава (1992), Синтаксичке улоге именице *чињеница* у сложеној реченици, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистџику XXXVII/1–2*, 443–449.
- Петровић Владислава (1997), Евентивни глаголи као темпорални модификатори реченичног садржаја, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистџику XL/2*, 201–207.

- Петровић, Владислава (2004), Граматички статус и употребне вредности лексеме *изгледа*, *Научни састајанак слависта у Вукове дане*, 33/1, 135–145.
- Пипер, Предраг (2005), Модалност [у:] *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица* (ред. академик Милка Ивић), Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, Београд, 636–649.
- Прањковић, И (2002²), *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse frvatskoga standardnog jezika*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Радовановић, М. (1978), *Imenica u funkciji kondenzatora*, Matica srpska, Novi Sad.
- Силић, Ј. (1984), *Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrećenićnog jedinstva)*, SNL, Zagreb.
- Симић, Радоје (1981), *Наш језик и ми II*. Савремени српскохрватски језик за IV разред усмереног образовања као ужестручни предмет, Београд.
- Станојчић, Поповић (1992²) *Грамаћика српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства — Београд, Завод за издавање уџбеника — Нови Сад.
- Стевановић, М. (1974²), *Савремени српскохрватски језик. Грамаћички сисћем и књижевно-језичка норма II. Синтакса*, Научна књига, Београд.
- Шведова, ред. (1980), *Русская грамматика II. Синтаксис*, Наука, Москва.
- Шелякин М. А. (2001), *Функциональная грамматика русского языка*, Русский язык, Москва.

Summary

Vladislava Ružić

SENTENCE STRUCTURES WITH THE CONNECTIVE VERBS

This paper talks about specific sentence structures in contemporary Serbian language that are a transition between simple and complex sentences, since they contain two finite forms of the verbs (e.g. *To je da poludiš; Smisao pravde leži u tome da krivci budu kažnjeni*), that however are a functionally — semantically unique predicate only when occurring together. At the position of the second part of the predicate phrase, there is a clause with a subordinate conjunction as its semantic core. Some types of the connective verbs are described, which have a specific role to connect subject argument and its related content or to mark the content of the sentence with a specific modality.